

Katedra ekonomiky a řízení chemického průmyslu na Vysoké škole chemickotechnologické v Pardubicích spolu s krajskými orgány ČSVTS připravila seminář *Teorie a praxe sociálního projektování*, který se konal v Pardubicích 12. a 13. března 1986.

Cílem semináře bylo shrnout dosavadní zkušenosti a poznatky o sociálním projektování, kriticky je zhodnotit a naznačit směry dalšího rozvoje teorie a praxe sociálního projektování v československých podmínkách. Setkání odborníků z různých pracovišť současně přispělo k navázání a prohlubování kontaktů mezi řešiteli výzkumných úkolů a dalšími účastníky, kteří se o sociální projektování zajímají.

V současné době se spolu s hledáním cest urychlování vědeckotechnického, ekonomického a sociálního rozvoje a také v souvislosti s dosavadními potřebami a zkušenostmi hospodářské praxe projevuje nezbytnost teoretického a praktického rozpracování sociálních aspektů všech významných projektů. Sociální projektování se orientuje na takové objekty, jako jsou sociální struktura, funkční struktura (procesy, aktivity), hodnoty, postoje či artefakty. Příklady objektů sociálního plánování jsou podnik, provoz, příprava výroby, кадровé, personální a sociální činnosti, městský systém apod. Předmětem sociálního projektování jsou všechny návrhy a řešení, které se dotýkají rozvoje člověka a jeho sociálních potřeb.

Subjektu sociálního projektování se obvykle přisuzuje pružná organizační struktura, například řešitelského interdisciplinárního týmu.

Důležitý je vztah sociálního projektování k sociálnímu plánování. Projekt buď může konkretizovat plánová opatření před jejich realizací, nebo podává detailní zobrazení kvalitativně nového stavu, z něhož budou vycházet budoucí plánové trajektorie. Vztah plánu a projektu je tedy cyklický a zpětnovazební. Sociální projekt užce navazuje na sociální prognózu, technickou prognózu a na sociální program.

Sociální projektování musí být uplatňováno nejen v návaznosti na dosavadní technické projektování ve výrobních, dopravních a jiných ekonomických a sociálních komplexech, ale též ve vazbě na urbanismus, architekturu a územní plánování. Pro sociální projektování územních celků je konkrétním přínosem sociologie jednotlivých technickosociálních oblastí, například sociologie města, sociologie podniku, sociologie zemědělství.

Uvedené teze byly podrobněji rozvedeny v přednesených referátech a diskusních příspěvcích. Ladislav Tondl (Projektový ústav dopravních a inženýrských staveb, Praha) uvedl *systémovou teorii a metodologii jako východiško sociálního projektování* a soustředil se na otázky projektování v obecném smyslu. Zdůraznil, že systémové principy jsou stejné pro všechny oblasti projektování (artefakt je chápán jako složitý systém, je subsystémem širšího systému, vykazuje dynamické chování, lze sledovat dopady v čase a prostoru, podobně jako meze růstu, zdrojů, možností či podmínky realizovatelnosti). Zabýval se principy systémového hodnocení: každý projektovaný technický a jiný artefakt hodnotíme v rámci širšího okolí; přihlížíme ke splnění požadovaných funkcí; realizovatelnost posuzujeme vzhledem k dostupným kapacitám a prostředkům; zohledňujeme tzv. neočekávané využití; předvídáme možná rizika, nebezpečí a havárie.

Sociální projektování jako součást řízení sociálních procesů vymezil Zdeněk Dráb (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha). Jestliže sociální prognózování odhaluje a objasňuje základní tendence, zákonitosti a zákony společnosti a jejích podsystémů, potom sociální projektování vychází z potenciálů a možností vložených do těchto tendencí, zákonitostí a zákonů, cílevědomě a soustavně je rozvíjí, reprodukuje a naplňuje. Sociální projektování zakládá a rozšiřuje dosud nepevné rozvojové směry, tendence a zákonitosti, prosazuje sociální inovace a dospívá k novým sociálním objektům, stavům či procesům. Naproti tomu sociální programování a plánování vychází z daného, zavedeného a fungujícího sociálního systému a naplňuje jeho rozvojové tendence, aniž by tvořilo kvalitativně nové. Zvláštní význam sociálního projektování spočívá v dotažení sociálních plánů do konkrétnosti a adresnosti, nepostradatelné pro úspěšnou realizaci.

Přehled *literatury o sociálním projektování* podal Jaroslav Janda (Informační středisko čs. komise pro atomovou energii, Praha). Shrnl vymezení pojmu projekt, jímž se obvykle rozumí specifická forma předjímacího explicitního zobrazení stavu; projektování je soustavou činností, jejichž výsledkem je návrh co a jak realizovat. U sociálního projektu se akcentuje, že jde o poslední akt před realizací. Tak je projekt komplexní a konkrétní, zatímco plán je obecnější a postihuje přípravu nového objektu. J. Janda shrnl literární poznatky o objektech, subjektech a metodách sociálního projektování a připomněl též známé aplikace z těžkého průmyslu a hutnictví železa.

Objekty sociálního projektování v průmyslových podnicích podrobněji klasifikoval a definoval Vladimír Cech (Vysoká škola strojní a elektrotechnická, Plzeň). Za kritéria klasifikace objektů sociálního projektování označil organizační členění výroby (např. podnik, dílna, pracoviště atd.), fáze a složky výrobního procesu (např. příprava výroby) a funkční členění výroby (např. výrobní činnost, investiční činnost apod.). Souhrnně vzato, jsou objektem sociálního projektování všechny návrhy dotýkající se člověka.

Ján Pašiak (Ústav stavebnictva a architektury SAV, Bratislava) pojednal o *sociální projekci v oblasti architektury, urbanismu a územního plánování*. Charakterizoval ji jako specifickou formu využití sociologických poznatků v architektonické a urbanistické tvorbě. Objektem sociální projekce jsou novostavby a rekonstrukce architektury vytvářených objektů, na nichž se projektují sociální parametry a vlastnosti, a současně sociální objekty, které vznikají v důsledku těchto staveb. Připomněl některé praktické zkušenosti z výstavby městského sektoru Petržalky v Bratislavě.

O *spolupráci sociologů s architekty a urbanisty* hovořil Jiří Musil (ČVUT, Praha). Na příkladech sociologických výzkumů v oblasti bydlení a rodiny doložil účast sociologů na typizaci bytů. Diskutoval otevřené otázky urbanizace, zejména ve vztahu k sociální struktuře a potřebám obyvatelstva, prostorové struktuře a chování obyvatelstva, změnám způsobu života. Naznačil jak transformovat sociologické informace na prostorové a neprostorové údaje pro architektury.

Zdeněk Chlup (Výzkumný ústav výstavby a architektury, Praha) se věnoval *teoretickým problémům urbanismu a architektury ve vztahu k sociálnímu projektování*. Působivě ukázal, jak do urbanistické praxe vstupují společenské vědy a jak se humanizuje program výstavby a přestavby sídel. Na druhé straně upozornil, že urbanisté nemohou být prostředníky realizace celého sociálního programu v území. Podtrhl, že projekt je závazné rozhodnutí pro další činnost a že musí být formován na podkladě modelů trendů, tj. na základě celkového výhledu.

Miloš Vitek (Vysoká škola chemickotechnologická, Pardubice) poukázal na *nezbytnost vědeckotechnického rozvoje v samotném sociálním projektování*. Využití umělé inteligence při projektování, zejména znalostních systémů se širokým dopadem, je dobrým příkladem. Naznačil praktické pojetí znalostního systému pro územní plánování.

Bohumil Jungmann (Výzkumný ústav sociálního rozvoje a práce, pracoviště Praha) hovořil o *důsledcích absence sociálního projektování v realizovaných sociálně technických projektech*. Orientace na operacionalizovatelné faktory a ignorování složitých souvislostí přináší obecné modelové úvahy o abstraktní populaci. To vede k chybám, jako je jednostranná tvorba pracovních míst pro mužskou nebo ženskou populaci, pro úzkou věkovou vrstvu (hlavně mladou) nebo pro určitou zdravotní charakteristiku populace. Diskutoval praktický příklad, kdy výstavba bytů vyvolala zvýšení nežádoucí fluktuace.

Svatopluk Rufert (Vysoká škola ekonomická, Praha) pojednal o *vztahu projektů sociální práce k projektům vlivu vědeckotechnického rozvoje na pracovní síly*. Uvedl pozitivní zkušenosti s modely potřeby pracovních sil pro nové provozy.

Řada diskutujících rozebírala dosavadní zkušenosti sociálního projektování v podnikové sféře. Ladislav Hájek (České energetické závody, Pardubice) shrnul zkušenosti se sociálním projektováním pro jaderné elektrárny. Oldřich Liska (Jihomoravský KNV, Brno) doložil praktické nesnáze při koordinování sociálních projektů v rámci kraje. Oldřich Čepelka (Uranový průmysl, Liberec) popsal sociální projekt pro výstavbu a otevření dolu. Jiří Szűrmai (Právnická fakulta UK, Praha) upozornil, že chybí kritéria sociální efektivnosti, a proto se hodnotí podle ekonomické efektivnosti optimální alokace zdrojů.

Po živém a věcném jednání, v němž vystoupila celá řada dalších účastníků, se v závěrech semináře konstatovala potřeba dalšího vyhledávání, konkretizace a specifikace problémů sociálního projektování. Je třeba upřesňovat vztahy mezi řízením sociálních procesů, sociálním plánováním a sociálním normováním, ujasnit vztahy sociálního projektování k soustavám norem a soustavám hodnot v rozvinuté socialistické společnosti aj. Teoretické řešení i praktickou aplikaci vyžaduje otázka postavení sociálního projektování v komplexní racionalizační činnosti. Pozornost je třeba věnovat též metodice, procedurám a informační bázi sociálního projektování, stejně jako přípravě specialistů v technických a humanitních oborech. Významnou pozornost zasluhuje péče o aktivní a angažovanou účast pracovních kolektivů, občanů a jejich společenskopolitických organizací při řešení otázek sociálního projektování.

Širšímu okruhu zájemců o sociální projektování je určen dvoudílný sborník referátů a diskusních příspěvků, který vydal Dům techniky ČSVTS Pardubice.

Miloš Vitek